

Методичні аспекти оцінки ефективності управління рекреаційною діяльністю природоохоронних територій

Овсяннікова Н.В.

Слов'янський державний педагогічний університет,
м. Слов'янськ

Виходячи з умов й змісту рекреаційної діяльності визначальним фактором, що забезпечує можливість використання рекреаційних ресурсів природно-заповідного фонду є стан природоохоронних комплексів, які передбачається залучати до рекреаційного використання та їх здатність до відновлення.

Сукупність форм, методів і важелів державного регулювання у галузі природокористування й ринкових регуляторів господарської діяльності утворюють певний економічний механізм використання рекреаційних ресурсів. Завданням функціонування зазначеного механізму є узгодження економічних і екологічних інтересів в системі «суспільство – рекреаційне природокористування – навколишнє середовище».

Метою даного дослідження є узагальнення методичних підходів до оцінки стану управління рекреаційною діяльністю на територіях природо-заповідного фонду (ПЗФ).

Під ефективним управлінням природоохоронними територіями, у міжнародній практиці, розуміється уся діяльність спрямована на досягнення основної мети установ ПЗФ, а саме, збереження та відновлення біорозмаїття.

Рекреаційні послуги, як комерційна складова діяльності природоохоронних установ, що спрямована на збільшення економічного ефекту повинна сприяти розширенню матеріальної і фінансової бази природоохоронної діяльності. Таким чином, ефективність рекреаційної діяльності на територіях ПЗФ визначається наступними умовами:

- по-перше, вона повинна відповідати вимогам екологічно виправданої рекреаційної діяльності;
- по-друге, ефект від збереження природних комплексів та їх рекреаційного використання повинні сприяти досягненню загального соціального ефекту на якісно новому рівні.

Для більшості природоохоронних територій як в Україні так і в світі в цілому ефективність управління або в загальні ніколи не оцінювалася, або мала надзвичайно низьку ефективність. Разом з тим ефективне управління існуючими природоохоронними територіями має не менш важливе значення а ніж організація нових об'єктів ПЗФ.

На Всесвітньому Конгресі природоохоронних було особливо виділена одна з ключових рекомендацій, яка вперше була запропонована ще наприкінці 1990-х років, - про необхідність підвищити ефективність існуючих природоохоронних територій. Пропозиція обумовлена тим, що багато природоохоронних територій все ще не виконують на належному рівні покладені на них завдання по збереженню біорозмаїття.

Для підвищення ефективності менеджменту природоохоронних територій необхідно запроваджувати сучасні інструментарії управління, зокрема стратегічне планування на рівні окремих установ й відповідні механізми оцінки якості менеджменту.

Проте, ефективність управління природоохоронними територіями визначити досить складно, оскільки не відомі прості і швидкі методи, що дозволяють безпосередньо вимірювати рівень біологічної різноманітності і оцінювати ступінь його відповідності бажаному в тому масштабі часу, в якому ухвалюються управлінські рішення. Тому існує проблема вибору показників, за якими можна побічно, але достатньо швидко і достовірно оцінити те, наскільки забезпечено збереження біологічного розмаїття [1; с.20].

За відсутності методів кількісної оцінки ефективності менеджменту природоохоронних територій для визначення стратегічних напрямків розвитку національного природного парку нами було використано метод SWOT – аналізу. На підставі отриманих результатів щодо наявного потенціалу розвитку рекреаційної діяльності на території НПП «Святі гори» нами було запропоновано для експертного оцінювання та обґрунтування еколого-економічної ефективності і пріоритетності реалізації рекреаційних проектів використовувати методику в основу, якої покладений механізм соціально-економічної оцінки корисності муніципальних інвестиційних проектів запропонований Шаровим Ю. [2]. На відміну від існуючої методики оцінка соціальної корисності замінюється якісним вимірюванням екологічних ефектів. Однією з головних оцінок при вимірюванні екологічних ефектів є рівень гостроти екологічних проблем території.

Рівень гостроти проблем рекреаційного впорядкування, і відповідно, необхідності проекту оцінюється за допомогою екологічного критерію – ступенем дигресії територій, що розглядаються в проекті. Шкала оцінки ступеня гостроти проблем спирається на чотирьох рівневу шкалу оцінки стійкості насаджень, оцінці стадій рекреаційної дигресії і значення коефіцієнта рекреації (табл.1).

Рішення про вибір пріоритетних проектів ухвалюється на основі якісних оцінок запроєктованих заходів фахівцями відділів науки і рекреації ПЗУ, на підставі аналізу витрат-доходів за даними проектами.

Таблиця 1 - Оцінка ступеню гостроти природоохоронних проблем в рекреаційних зонах

Рівень гостроти проблем	Характеристика поточної ситуації в рекреаційній зоні
1	2
1	Основні показники знаходять в області стійкого розвитку, напруга відсутня, має місце самовідновлення ПК; I-II стадія рекреаційної дигресії; $K_p = 0,1$; вдосконалення потрібні, існує резерв часу

Продовження таблиці 1

1	2
2	Основні показники знаходять в області уваги, стан ПК відповідає III стадії рекреаційної дигресії, насадження із сповільненим зростанням, рекреаційні навантаження відповідають граничній здатності природних комплексів до самовідновлення; $0,1 < K_p < 0,3$; існують певні обмеження в часі для вирішення проблем
3	Основні показники знаходять в передкризовій області, насадження з різко ослабленим зростанням, надґрунтовий покрив витоптаний; IV стадії рекреаційної дигресії; $0,3 < K_p < 0,6$; існують достатньо жорсткі обмеження в часі для вирішення проблем
4	Основні показники знаходяться у кризовій області, трав'яний покрив деградує, розпад лісового співтовариства вступає в останню стадію; ПК відповідають V стадії рекреаційної дигресії; $K_p > 0,6$; резерв часу для вирішення проблем відсутній

Інтерпретація даних дослідження для ухвалення управлінських рішень полягає у визначенні переваги реалізації в першу чергу проектів тих, що мають найбільшу інтегральну оцінку, з високим ступенем потреби в реалізації даного проекту, як з погляду економічних ефектів, так і з урахуванням соціально-екологічних проблем НПП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика швидкої оцінки ефективності та визначення пріоритетів управління системами природоохоронних територій. [www/panda.org](http://www.panda.org)
2. Шаров Ю. Соціально-економічна оцінка корисності муніципальних інвестиційних проектів. //Економіка України - 2001. - № 8.